

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, доцента І.В. Гловюк на дисертацію Комашка Володимира Володимировича «Правові та організаційні основи контролю за вчиненням злочину», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що протидія організованій злочинності, корупційній злочинності, тероризму вимагає активного використання негласних методів для збирання та перевірки доказів вчинення злочинів. У кримінальному провадженні України такими негласними методами є "процесуалізовані" у 2012 р. з системи оперативно-розшукових заходів негласні слідчі (розшукові) дії, які є різновидом слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК). Важливе місце у системі негласних слідчих (розшукових) дій займає контроль за вчиненням злочину, який може здійснюватися у випадках наявності достатніх підстав вважати, що готується вчинення або вчиняється тяжкий чи особливо тяжкий злочин. КПК України визначає спрямування контролю за вчиненням злочину, перелік його форм, обмежуючі умови проведення, в тому числі заборону провокувати (підбурювати) особу на вчинення злочину, процесуальні підстави проведення, умови проведення за необхідності тимчасового обмеження конституційних прав особи тощо. Наукова розробка проблем контролю за вчиненням злочину здійснюється, як правило, у контексті ґрунтовного дослідження його окремих форм, враховуючи істотну різницю у їх проведенні на практиці. Наукових праць, присвячених загальним питанням кримінально-процесуальної регламентації контролю за вчиненням злочину, крім відповідних підрозділів у підручниках, коментарях до КПК, посібниках,

загальних монографічних дослідженнях негласних слідчих (розшукових) дій, практично немає. Це стосується і питань організаційних основ проведення контролю за вчиненням злочину у контексті єдності усіх його форм. Все це потребує розгляду на доктринальному рівні питань правових та організаційних основ контролю за вчиненням злочину. Усе вищенаведене доводить актуальність, теоретичну та практичну значимість дисертаційного дослідження.

Крім того, актуальність заявленої тематики підкреслюється проведенням дисертаційного дослідження у межах виконання плану науково-дослідної і дослідно-конструкторської роботи Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ у межах загальноуніверситетської наукової теми «Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування» (номер державної реєстрації 011U003550), затвердженої 28 травня 2012 р. та відповідністю його Рішенню Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів», затвердженому Указом Президента України від 8 квітня 2008 року №311/2008, Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 року №735-р.

Таким чином, наведене указує на логічність постановки та вирішення важливої наукової проблеми, яка характеризується поєднанням кримінально-процесуального та оперативно-розшукового напрямків і спрямована на удосконалення правового регулювання та організаційних основ здійснення контролю за вчиненням злочину. Мета та завдання дисертаційного дослідження визначені повно та правильно, вони логічно співвідносяться із об'єктом та предметом дослідження.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження підтверджується використаною нормативною базою, у цілому коректною методологією, належною нормативною, теоретичною та емпіричною базою дослідження.

Нормативним підґрунтям дисертаційного дослідження є Конституція

України, акти законодавства України та законодавства Іспанії, Франції, США, Республіки Білорусь, Республіки Казахстан, Литовської Республіки та інших зарубіжних країн; у дисертаційному дослідженні використано 204 нормативних, емпіричних та доктринальних джерела.

Методологічним підґрунтям дисертаційного дослідження стала сукупність таких методів пізнання, як метод абстрагування, метод аналогії, формально-юридичний метод, метод моделювання, логіко-юридичний метод, порівняльно-правовий метод, історичний метод, метод системно-структурного аналізу, соціологічні методи, статистичний метод, системне використання яких дозволило автору провести логічний науковий пошук та досягти обґрунтованих результатів. Проте, автором невдало визначено сутність порівняльно-правового методу як такого, що сприяв виокремленню видів юридичних норм, що регулюють проведення окремих форм контролю за вчиненням злочину, за критеріями їх видання державними органами, дослідження досвіду їх організації та нормативно правового регулювання як важливої умови вдосконалення функцій, організації і правового регулювання кримінального процесуального та оперативно-розшукового законодавства у сучасних умовах.

Емпірична база дослідження характеризується багатоманітністю: рішення Європейського суду з прав людини; офіційно опублікована практика судів загальної юрисдикції України (2012-2015 рр.); матеріали 80 кримінальних проваджень, у межах яких проводились окремі форми контролю за вчиненням злочину, результати анкетування 200 співробітників органів прокуратури.

Відповідно, наукові положення, рекомендації та висновки дисертаційного дослідження є обґрунтованими та у цілому методологічно вірними, такими, що мають системний, комплексний характер та містять наукову новизну.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертаційне дослідження є першим у вітчизняній науці кримінального процесуального права спеціальним комплексним дослідженням сучасних теоретичних і практичних проблем, пов'язаних із правовим регулюванням та організацією контролю за вчиненням злочину.

Сформульовані та аргументовані автором результати дисертаційного дослідження є важливими у теоретичному та практичному аспектах, містять елементи наукової новизни та пропозиції щодо удосконалення законодавства. Серед них особливо слід виділити такі: формулювання авторського визначення контролю за вчиненням злочину як негласної слідчої (розшукової) дії, що являє собою комплекс взаємопов'язаних правових, організаційно-тактичних дій, які здійснюються виключно за рішенням прокурора у визначених чинним законодавством формах та полягають у перевірці уповноваженими суб'єктами відповідності наявності та достовірності підстав вважати, що вчиняється (вчинено) тяжкий або особливо тяжкий злочин, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК України; обґрунтування необхідності розробки проекту міжвідомчого нормативно-правового акту, в якому слід визначити порядок організації форм контролю за вчиненням злочину та передбачити: загальні засади його проведення; порядок проведення форм контролю за вчиненням злочину; умови, необхідні для проведення зазначеної негласної слідчої (розшукової) дії; сили та засоби, що залучаються до провадження контролю за вчиненням злочину; особливості використання матеріалів, отриманих за результатами проведення контролю за вчиненням злочину; формулювання авторського визначення провокування (підбурювання) особи під час установленого уповноваженими суб'єктами контролю за її злочинними діями, під яким розуміється свідомий активний вплив уповноважених суб'єктів організації та проведення негласних слідчих (розшукових) дій або осіб, залучених до їх виконання у встановленому законом порядку, на певну особу з метою схиляння її до вчинення злочину, який в іншому випадку не був би вчинений, та подальше викриття цієї особи; розкриття змісту організації проведення контролю за вчиненням злочину, що полягає у координації здійснення комплексу взаємопов'язаних, підпорядкованих єдиному задуму правових, організаційно-тактичних дій, спрямованих на перевірку наявності достатніх підстав вважати, що вчиняється (вчинено) тяжкий чи особливо тяжкий злочин, що проводиться виключно за рішенням прокурора у

визначених чинним законодавством формах; визначено організаційну модель контролю за вчиненням злочину, ядро якої складає багатоаспектна та багатоцільова система управлінських, правових, організаційних заходів з урахуванням специфіки суб'єкта, об'єкта й обстановки його проведення.

Слід звернути увагу і удосконалення автором теоретико-правових основ контролю за вчиненням злочину в частині розуміння змісту контролю за вчиненням злочину, який полягає у перевірці виключно за рішенням прокурора наявності достатніх підстав вважати, що вчиняється або вчинено тяжкий або особливо тяжкий злочин, та може здійснюватися у таких формах: контрольована поставка; контрольована та оперативна закупки; спеціальний слідчий експеримент; імітування обстановки злочину; теоретико-правових підходів до визначення підстав проведення контролю за вчиненням злочину шляхом виключення із передбачених законом підстав його проведення готування до вчинення злочину.

Можливо позитивно оцінити і науковий розвиток у дисертаційному дослідженні положень щодо оптимізації понятійно-категоріального апарату в частині сформульованого авторського визначення негласної слідчої (розшукової) дії. Логічним є і обґрунтування пропозицій щодо необхідності внесення змін та доповнень до окремих статей КПК України (частини першої ст. 246, частин першої та третьої ст. 271).

Таким чином, ступінь наукової новизни дослідження, обґрунтованість наведених у ньому положень, висновків та рекомендацій відповідає вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук.

Зміст та оформлення дисертації та автореферату. Дисертаційне дослідження складається із вступу, трьох розділів, що включають шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Розділ 1 дисертаційного дослідження – «Контроль за вчиненням злочину як теоретико-правова проблема» присвячено аналізу стану наукового розроблення проблеми організаційно-правових основ контролю за вчиненням злочину, а також

визначенню його поняття, змісту та правової природи. Слід відмітити формулювання поняття контролю за вчиненням злочину як комплексу взаємопов'язаних правових, організаційно-тактичних дій, які здійснюються виключно за рішенням прокурора у визначених чинним законодавством формах та полягають у перевірці уповноваженими суб'єктами відповідності наявності та достовірності підстав вважати, що вчиняється (вчинено) тяжкий або особливо тяжкий злочин, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК України. Як зміст контролю за вчиненням злочину автором визначено перевірку, виключно за рішенням прокурора, наявності достатніх підстав вважати, що вчиняється або вчинено тяжкий чи особливо тяжкий злочин.

У Розділі 2 – «Методологічні та правові основи дослідження контролю за вчиненням злочину» охарактеризовано методологію дослідження та аналізу правового забезпечення контролю за вчиненням злочину. У підрозділі 2.1. «Методологія та методика дослідження організаційно-правових основ контролю за вчиненням злочину» детально викладено методологічну основу та методику дослідження правових та організаційних основ контролю за вчиненням злочину, проте, на думку офіційного опонента, детальний опис методики дослідження на с. 58-61 дисертації є зайвим.

Автором у розділі 2 вірно зазначається, що правове регулювання контролю за вчиненням злочину здійснюється нормативно-правовими актами різної юридичної сили, що регламентують допустимість, порядок і умови проведення його установлених форм. При цьому, аналіз ст. 271 КПК України показує, як правильно акцентує увагу автор, що підстави здійснення контролю за вчиненням злочину неповною мірою відповідають потребам проведення негласної слідчої (розшукової) дії, а саме у частині наявності серед підстав інформації про готування вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину, що суперечить положенням ст.ст. 246 та 214 КПК України. Слід звернути увагу і на виділені проблеми правового регулювання контролю за вчиненням злочину, до яких віднесено: відсутність у нормах кримінального процесуального законодавства

чіткого визначення контролю за вчиненням злочину, що ускладнює загальне розуміння даної негласної слідчої (розшукової) дії та визначення її місця, ролі у загальнодержавній системі протидії злочинності; неузгодженість підстав проведення контролю за вчиненням злочину з положеннями ст.ст. 246, 214 КПК України; відсутність законодавчого закріплення поняття «провокація злочину»; відсутність закріпленого на законодавчому рівні порядку і тактики проведення контрольованої поставки, контрольованої, оперативної закупки, спеціального слідчого експерименту, імітування обстановки злочину. Проте, конкретизація законодавчого забезпечення встановлених обмежень щодо залучення певних категорій осіб до конфіденційного співробітництва на с. 96-99 дисертації є зайвими, оскільки безпосередньо не стосується предмета дослідження.

Розділ 3 – «Організаційні засади провадження контролю за вчиненням злочину та шляхи удосконалення його організаційно-правових основ» присвячено дослідженню загальної організації проведення форм контролю за вчиненням злочину та вироблено основні напрями її удосконалення. Цікавим та логічним є запропоноване визначення організації контролю за вчиненням злочину як процесу управління оперативно-службовою діяльністю уповноваженого суб'єкта, зміст якого полягає в опрацюванні та застосуванні комплексу адміністративно-правових заходів, спрямованих на виявлення, попередження та припинення злочину із застосуванням спеціальних сил та засобів з урахуванням розвитку обставин та умов проведення.

Автором доведено необхідність видання спеціального міжвідомчого нормативно-правового акту про порядок організації та проведення контролю за вчиненням злочину для удосконалення правових та організаційних основ контролю за вчиненням злочину.

Висновки до дослідження є логічними, вони повно відображають основні, найбільш вагомні результати дисертаційного дослідження.

Оформлення дисертаційного дослідження відповідає встановленим вимогам, автореферат повністю передає основний зміст дисертаційного дослідження.

Теоретична та практична значимість результатів дисертаційного дослідження полягає у тому, що наведені висновки, рекомендації та положення є внеском у доктрину кримінального процесу і можуть бути використані: у правотворчій діяльності - при розробці змін та доповнень до положень КПК України в частині організації та проведення негласних слідчих (розшукових) дій (підтверджується довідкою про впровадження результатів дисертаційного дослідження від народного депутата України Ю.Р Мірошніченка); у науково-дослідній сфері - для подальшої розробки теоретичних та практичних проблем правових та організаційних основ контролю за вчиненням злочину (підтверджується актами впровадження Національної академії прокуратури України, Інституту Служби зовнішньої розвідки України); у навчальному процесі - при викладанні нормативних та спеціальних дисциплін: «Кримінальний процес», «Оперативно-розшукова діяльність» та інших, підготовці підручників, навчальних посібників, практикумів, методичних рекомендацій із зазначених дисциплін (підтверджується актами впровадження Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Академії митної служби України, Чернівецького національного університету ім. Федьковича, Інституту Служби зовнішньої розвідки України); у практичній діяльності - для удосконалення практики проведення контролю за вчиненням злочину уповноваженими підрозділами визначених законом державних органів (підтверджується актами впровадження Управління Служби безпеки України у Полтавській області, Управління Служби безпеки України в Івано-Франківській області, Управління Служби безпеки України в Дніпропетровській області), а також при проведенні наукових розробок за відповідними напрямками досліджень.

Повнота викладу наукових положень в опублікованих працях. Наукові положення, висновки та рекомендації дисертації достатньо повно викладені в авторефераті та опублікованих працях. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження викладені у 19 наукових працях, серед яких 7 статей - у фахових виданнях з юридичних наук, перелік яких затверджено МОН України, 3 статті - у зарубіжних періодичних виданнях, а також 9 тез доповідей на наукових

та науково-практичних конференціях, а також у посібнику "Глава 21 Кримінального процесуального кодексу України (в схемах і таблицях)".

У цілому відзначаючи логічність та послідовність побудови дослідження, наукову новизну, обґрунтованість та аргументованість його результатів, належний науковий рівень дисертаційного дослідження, відмітимо, що воно, як і будь-яке дослідження дисертаційного рівня, містить певні положення, які викликають зауваження. Зокрема:

1. Дещо суперечливим по тексту дисертації є визначення поняття контролю за вчиненням злочину. Так, якщо на с. 10 сформульовано авторське визначення контролю за вчиненням злочину як негласної слідчої (розшукової) дії, що являє собою комплекс взаємопов'язаних правових, організаційно-тактичних дій, які здійснюються виключно за рішенням прокурора у визначених чинним законодавством формах та полягають у перевірці уповноваженими суб'єктами відповідності наявності та достовірності підстав вважати, що вчиняється (вчинено) тяжкий або особливо тяжкий злочин, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК України, то на с. 130-131 автор вже визначає контроль за вчиненням злочину як "комплекс взаємопов'язаних правових, організаційно-тактичних дій, які здійснюються виключно за рішенням прокурора у визначених чинним законодавством формах і полягають у перевірці уповноваженими суб'єктами відповідності наявності та достовірності підстав вважати, що вчиняється або вчинено тяжкий чи особливо тяжкий злочин, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК України". Відповідно, виникає питання, чи контроль за вчиненням злочину є самостійною негласною слідчою (розшуковою) дією чи комплексом взаємопов'язаних правових, організаційно-тактичних дій, що потребує уточнення його нормативної моделі.

2. Автором по тексту дисертації виділяються такі форми контролю за вчиненням злочину: контрольована поставка (п. 1 ч. 1 ст. 271 КПК); контрольована і оперативна закупки (п. 2 ч. 1 ст. 271 КПК); спеціальний слідчий

експеримент (п. 3 ч. 1 ст. 271 КПК); імітування обстановки злочину (п. 4 ч. 1. ст. 271 КПК). На с. 47 автором правильно звертається увага на те, що "контрольована закупка полягає в імітації придбання або отримання, у тому числі безоплатного, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності товару, який перебуває у вільному обігу, з метою викриття і документування факту вчинення злочину та особи, яка його вчинила. Оперативна закупка полягає в імітації придбання або отримання, у тому числі безоплатного, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності товару, обіг якого обмежений чи заборонений законодавством, з метою викриття і документування факту вчинення злочину та особи, яка його вчинила ... Зважаючи на визначення контрольованої та оперативної закупок, можна дійти висновку, що різниця між ними полягає у предметі її реалізації. Отже, характерною особливістю провадження контрольованої закупки є імітація придбання товару, який перебуває у вільному обігу. Предметом оперативної закупки відповідно до положень чинного законодавства є товар, обіг якого обмежений чи заборонений законодавством". Це, на думку офіційного опонента, вже вказує на необхідність диференціації контрольованої закупки та оперативної закупки як окремих форм контролю за вчиненням злочину, виділення їх специфіки у тому числі для розкриття питання про організаційні основи проведення контролю за вчиненням злочину, визначення шляхів удосконалення правового регулювання контролю за вчиненням злочину, урахування їх відмінностей при розробці загальної організаційної моделі проведення контролю за вчиненням злочину. Проте, цьому питанню у дисертації уваги не приділено.

3. На с. 50 дисертації зазначено: "Дослідження правової природи контролю за вчиненням злочину свідчить про її неоднорідність, оскільки його правове регулювання відображено у низці норм матеріального права: КПК України, Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність», спільних міжвідомчих наказах, інструкціях тощо." (при цьому виникає питання, чому у контексті КПК стверджується про норми матеріального, а не процесуального права). Про те, що контроль за вчиненням злочину має неоднорідну, змішану правову природу: регулюється нормами чинного КПК України, проте безпосередня реалізація його

окремих форм пов'язана із застосуванням низки інших законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, йдеться і у п. 4 Висновків до дисертації. Проте, погоджуючись із визначеними автором особливостями нормативної регламентації контролю за вчиненням злочину, зазначимо, що наведені твердження не розкривають проблематику його правової природи, оскільки не визначають безпосередньо його сутності у контексті системи негласних слідчих (розшукових) дій.

4. Не можна погодитися із запропонованим автором на с. 88 дисертації поділом підстав проведення негласних слідчих (розшукових) дій на матеріальні та формальні. Автором зазначається, що "формальними підставами є наявність достатньої інформації, отриманої в установленому законом порядку щодо вчинення тяжкого, особливо тяжкого злочину. При цьому обов'язковою умовою проведення контролю за вчиненням злочину є відсутність можливості перевірити інформацію, що стала підставою його проведення, іншим шляхом. Матеріальною ж підставою провадження контролю за вчиненням злочину відповідно до змісту положень Інструкції «Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» слід вважати постанову, у якій викладається рішення про проведення негласної слідчої (розшукової) дії." Проте, постанова про проведення негласної слідчої (розшукової) дії у літературі визначається, як правило, як юридична або процесуальна підстава проведення негласної слідчої (розшукової) дії. Виникає, крім цього, питання, у чому ж полягає формальний характер наявності достатньої інформації, отриманої в установленому законом порядку щодо вчинення тяжкого, особливо тяжкого злочину як підстави його проведення, та, крім того, чому у контексті наявності достатньої інформації, отриманої в установленому законом порядку щодо вчинення тяжкого, особливо тяжкого злочину, у дисертації йде мова про "формальні підстави", а не про формальну підставу.

Як логічне продовження зауваження, слід відмітити, що автором правильно звертається увага на встановлення спеціальних умов та обмежень провадження контролю за вчиненням злочину на с. 103, проте цілісної системи підстав, умов та

обмежень провадження контролю за вчиненням злочину автор не формулює, хоча додатково і розглядає це питання на с. 123-124 дисертації.

5. На с. 108 автор вірно указує: "Якщо при проведенні контролю за вчиненням злочину виникає необхідність тимчасового обмеження конституційних прав особи, воно має здійснюватися в межах, які допускаються Конституцією України, на підставі рішення слідчого судді згідно з вимогами КПК України й інших законодавчих, підзаконних нормативно-правових актів". Проте, надалі, замість характеристики особливостей провадження контролю за вчиненням злочину при необхідності тимчасового обмеження конституційних прав особи, її впливу на організацію контролю за вчиненням злочину, автор детально зупиняється на аналізі цінності інституту прав і свобод людини та громадянина (с. 108-111), що не обумовлено предметом та структурою дослідження.

6. Автор розробив логічну організаційну модель проведення контролю за вчиненням злочину, яка складається із таких елементів: підготовка; провадження; використання результатів контролю за вчиненням злочину. Проте, автором не надано достатніх рекомендацій щодо удосконалення використання результатів контролю за вчиненням злочину у контексті шляхів удосконалення правових та організаційних основ контролю за вчиненням злочину, наявність яких підсилила б практичне значення дослідження.

7. Є зауваження і щодо оформлення дисертаційного дослідження. Так, наявні випадки використання застарілої термінології (с. 131-132), неуніфікованого використання умовних позначень, невказання сторінок у переліку використаних джерел, неправильного оформлення посилань на судові рішення у переліку використаних джерел, технічних помилок (с. 5, 9). Крім того, висновки до розділів дисертації є завеликими і мають такий характер, що дає можливість розглядати їх як загальні висновки до дослідження.

Разом з тим, наведені зауваження та рекомендації, які стосуються дискусійних положень дисертаційного дослідження, а також його оформлення, не ставлять під сумнів його науковий рівень, та можуть бути основою для наукового обговорення на публічному захисті.

Висновки. Дисертаційне дослідження Комашка Володимира Володимировича є самостійною, завершеною науковою працею.

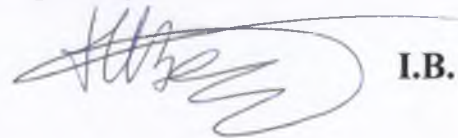
Актуальність, наукова новизна, науковий рівень здобутих наукових результатів, кількість публікацій доводять, що дослідження відповідає вимогам, які пред'являються до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук. Воно є самостійною, завершеною науковою працею, у якій автором розв'язане конкретне наукове завдання, що має істотне значення для науки кримінального процесу, отримані нові науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати.

Дисертаційне дослідження Комашка Володимира Володимировича «Правові та організаційні основи контролю за вчиненням злочину» відповідає вимогам п.п. 9, 11 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. №567.

Комашко Володимир Володимирович на основі публічного захисту заслуговує присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент –

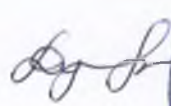
доктор юридичних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри кримінального процесу
Національного університету
"Одеська юридична академія"

I.V. Гловюк

Підпис I.V. Гловюк засвідчую:

**Вчений секретар
Національного університету
"Одеська юридична академія"
д.ю.н., професор**

В.В. Дудченко